

MOKYTOJO KAIP KŪRĖJO UGDYMAS PEDAGOGIKOS STUDIJOSE

*Asta Lapėnienė, Sigita Šilingaitė,
Vytauto Didžiojo universitetas*

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojamas mokytojo kaip kūrėjo vaidmuo šiuolaikinėje švietimo sistemoje ir jo ugdymo procesas Pedagogikos studijų programos Bendrosios didaktikos kurso paskaitose, išsamiai aprašomas jaunųjų pedagogų mokymo(si) veiklos organizavimo procesas vadovaujantis V. P. Bepalko (1977) mokymosi tikslų taksonomija, padedančia pamažu pereiti skirtingus žinių lygmenis: ne tik perimti informaciją, bet ir gebėti įgytas žinias pritaikyti nestandartinėse mokymosi situacijose bei tapti metodus ir mokymosi situacijas kuriančiais mokytojais.

Reikšminiai žodžiai: mokytojas kaip kūrėjas, kūrybiškumo ugdymas, Pedagogikos studijos.

ĮVADAS

Aktualumas. Pasauliniame ugdymo kontekste daug kalbama apie kūrybiško mokymo vertę, kūrybiškumo ugdymas akcentuojamas daugelyje Europos ir kitų pasaulio šalių švietimo dokumentų. Šiandieniniuose įvairių šalių, tarp jų ir Lietuvos, ugdymo kontekstuose įvardijamas kūrybiško pedagogo ugdymo reikšmingumas. Lietuvos valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos nuostatose (2013) akcentuojamas kūrybiškumo, išradingumo, sėkmingo idėjų įgyvendinimo, kontekstualumo taikymas mokymo(si) procese, kuris vis labiau grindžiamas patirtimi, eksperimentais, interaktyviosiomis užduotimis, žaidimais. Geros mokyklos koncepcijoje „ugdymasis“ pristatomas kaip procesas, pagrįstas dialogu ir tyrinėjimais. Jį detaliau apibūdina šie bruožai: įdomus ir auginantis (stebinantis, provokuojantis, kuriantis iššūkius, platus, gilus ir optimaliai sudėtingas); atviras ir patirtinis (pagrįstas abejojone, tyrinėjimu, eksperimentavimu ir kūryba, teise klysti, rasti savo klaidas, jas taisyti); personalizuotas (suasmenintas) ir savivaldis (pagrįstas asmeniniais poreikiais ir klausimais, mokymosi uždavinių, tempo, būdų, šaltinių ir partnerių pasirinkimu, savistaba ir įsivertinimu); interaktyvus (pagrįstas sąveikomis ir partnerystėmis, dialogiškas, bendruomeninis, tinklinis, peržengiantis mokyklos sienas (globalus); kontekstualus, aktualus (ugdantis įvairias šiuolaikiniam

gyvenimui būtinas kompetencijas, susietas su gyvenimo patirtimi, rengiantis spręsti realias pasaulio problemas (Geros mokyklos koncepcija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015). Tokiame ugdymo kontekste išryškėja mokytojo kaip kūrėjo rengimo svarba. Naujajame pedagogų rengimo reglamente, patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. gegužės 29 d. įsakymu, kūrybiškumo kompetencijos plėtojimas užima svarbią vietą pedagogo kvalifikacijai įgyti būtinų bendrųjų kompetencijų struktūroje.

Akivaizdu, kad šiandien vyraujanti mokymo galimybių įvairovė keičia mokytojo vaidmenį ugdymosi procese. Mokytojui tenka ne viena užduotis: ne tik perduoti dėstomo dalyko žinias, bet ir aktualizuoti dėstomą temą, kūrybiškai veikti, gebėti pritaikyti turimas žinias nestandartinėse situacijose, paskatinti mokinį domėtis mokomuoju dalyku. Dar daugiau – mokymosi procesas tampa atviras: mokinys tampa aktyviu mokymosi proceso dalyviu, gebančiu naudotis įvairiais mokymosi šaltiniais. Dėl šių priežasčių šiuolaikinis mokytojas dažnai atsiduria netipiškose situacijose, kuriose tradiciniai pamokose taikomi metodai ar veiklos būdai neduoda norimų rezultatų. Dėl to ypatinga svarba turėtų būti teikiama ne tik naujų metodų bei veiklos būdų paieškai, bet ir visapusiškam mokytojo kaip kūrėjo ugdymui. Šiame straipsnyje mokytojas kaip kūrėjas suvokiamas kaip asmuo, gebantis pritaikyti ir kurti metodus bei veiklos būdus konkrečioms mokymosi situacijoms, tokiu būdu gebantis kurti autentišką mokymosi aplinką.

Toks mokytojo kaip kūrėjo vaizdinys tampa iššūkiu būsimųjų mokytojų rengėjams ir kelia konkrečius mokymosi proceso organizavimo reikalavimus. Taigi straipsnyje analizuojama problema gali būti apibrėžiama kaip mokymo(si) proceso organizavimo siekiant ugdyti mokytoją kaip kūrėją problema. Teorinėje plotmėje aktualizuojamas mokytojo kaip kūrėjo įvaizdis, bet mažai pristatomos praktinės patirtys, kurios atskleistų mokytojo kaip kūrėjo ugdymo galimybes. Apie kūrybiško mąstymo svarbą kalbama vis daugiau, nes kūrybos galios apimtas žmogus išnyra iš pilkos kasdienybės. Tikrovė nušvinta ypatinga šviesa, kurioje aiškiai regimi paprastai nepastebimi dalykai (Šulcienė, 2010).

Situacija ir kontekstas. Koks mokytojas ir kaip jis šiandien ugdomas Pedagogikos studijų metu? Šiame straipsnyje atskleidžiamas mokytojo kaip kūrėjo ugdymo procesas Pedagogikos studijų programos Bendrosios didaktikos kurso paskaitose. Pagrindinis šio kurso tikslas – formuoti jaunųjų mokytojų kūrybišką požiūrį į ugdymą, mokyti veiksmingai spręsti problemines situacijas. Taip apibrėžtas ugdymo tikslas, ugdomos asmenybės vaizdinys ir ugdymo samprata buvo kertinės kategorijos, kurių turinys išreiškė ugdymo paradigmos esmę

(Bruzgelevičienė, 2008) ir leido pasirinkti atitinkamus veiklos būdus ir priemones mokymosi veiklai organizuoti. Šio kurso tikslo siekta:

- nuosekliai modeliuojant mokymo(si) procesą ir atliepant V. P. Bepalko tikslų taksonomiją;
- bendradarbiaujant dviem dėstytojoms – jos siekė atskleisti tiek teorinę, tiek praktinę bendrosios didaktikos puses. Paskaitas vedė dvi dėstytojos, iš kurių viena buvo mokytoja praktikė;
- atkreipiant dėmesį į įvairius išorinius impulsus kaip kūrybiško mokytojo šaltinius.

Svarbu pabrėžti, kad V. P. Bepalko mokymosi tikslų taksonomijoje išskiriami penki žingsniai, kuriais pasiekiamas skirtingas žinių perėmimo lygmuo: supratimas, atpažinimas, atgaminimas (tipiškos situacijos), pritaikymas (netipiškos situacijos), kūrybiškumas (nenumatytos situacijos) (1 pav.).

1 pav. V. P. Bepalko mokymosi tikslų taksonomija (sudaryta autorių)

Bendrosios didaktikos kursas buvo orientuotas į aukščiausiąjį lygmenį – nenumatytų situacijų sprendimą. Būtent į šį, aukščiausiąjį, kūrybiškumo lygmenį orientuojamasi Bendrosios didaktikos kurso užduotyse, siekiant ugdyti mokytoją kaip kūrybišką, lanksčią, originaliai mąstančią asmenybę. Svarbu tai, kad aukščiausių tikslų siekis padėjo aktualizuoti mokymosi procesą, plėsti besimokančiųjų akiratį, atverti domėjimąsi mus supančiu pasauliu. Mokymo tikslas – kaupti

mokinius į pasaulį ir atskleisti, kokie gali būti nauji mokinio ryšiai su pasauliu (Mickūnas, 2014). Šiam tikslui pasiekti per paskaitas buvo taikytos užduotys, kurios lavino ugdymo proceso dalyvių kūrybiškumą ir skatino praktiškai kurti ne-standartines mokymosi situacijas.

Tyrimo objektas – mokymosi proceso organizavimo Pedagogikos studijose patirtis.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokytojo kaip kūrėjo ugdymo per Pedagogikos studijų programos Bendrosios didaktikos paskaitas patirtį.

Tyrimo uždaviniai:

- aktualizuoti mokytojo kaip kūrėjo ugdymo reikšmingumą šiuolaikinėje mokykloje;
- apibūdinti ugdymo proceso etapus Pedagogikos studijų Bendrosios didaktikos kurse;
- įvertinti jaunųjų pedagogų pasirengimą veikti nenumatytose situacijose.

PROFESINĖS VEIKLOS TYRIMAS

Šiam tikslui pasirinktas veiklos (*Action Research*) tyrimo tipas. Tokio tipo tyrimų perspektyva šiandien siejama su socialiniu produktyvumu (pritaikomumu). Tai ypač aktualu edukologijos mokslų srityje dėl akivaizdžiai pasireiškiančios „praktikos inercijos“ problemos (Josso, 1991, 101).

Veiklos tyrimų tikslas – praktiškai patikrinti teorinį sprendimą. Studijuojant Pedagogiką teorinių sprendimų sukūrimo pagrindumas priklauso ne tiek nuo „mokslinių“ tiesų, kiek nuo jų naudingumo konkrečiai praktinei situacijai. Todėl šio tipo teorinių sprendimų teisingumas yra patvirtinamas per praktiką (Elliott, 1992; Kardelis, 2002).

Kuriant veiklos tyrimo procesą buvo remtasi specifiniais jo tipą atskleidžiančiais bruožais (Merkys, 1999; McAteer, 2013):

- tyrimo tikslus bei eigą žinojo ne tik tyrėjos, bet ir kiti tyrimo dalyviai;
- į tyrėjo funkcijas buvo įtraukta specifinė veikla – socialinės interakcijos su tyrimo aplinka ir tiriamaisiais organizavimas;
- tyrimu buvo inicijuojami veiklos pokyčiai, naudojant konkrečias priemones;
- tyrimu buvo projektuojamas ciklinis veiklos pobūdis;
- planuojamosios veiklos pokyčiai buvo koreguojami pagal mokslinių tyrimų eigą.

Atliekant profesinės veiklos tyrimą išskirtos skirtingas atliepančios veiklos:

- andragoginė veikla (tai praktinių mokymo(si) situacijų kūrimo veiklos);
- pokyčio formavimas (numatytos papildomos mokymosi veiklos priemonės);
- mokslinis tyrimas (numatytos mokymosi stebėsenos ir duomenų fiksavimo veiklos).

Andragoginė veikla. Atliekant veiklos tyrimą tipiškos praktinės veiklos situacijos apibendrinamos kaip keistini andragoginės praktikos atvejai. Pokytis formuojamas, atsižvelgiant į praktinėse situacijose išryškėjusius trūkumus. Dėstytojų patirtį, pasireiškiančią konkrečiame edukaciniame kontekste, buvo siekiama papildyti teoriškai pagrįstomis priemonėmis.

Pokyčio formavimas kaip kaitos numatymas atspindi teorijos ir andragoginės praktikos vienovę. Formuojant andragoginės veiklos pokytį, praktinėje veikloje pradedamos naudoti tam tikros, teoriškai pagrįstos priemonės, „konfrontuojama“ su esama dėstytojų patirtimi ir ieškoma vis naujų susiformavusios patirties plėtros būdų bei užtikrinama mokymo(si) situacijų kūrimo ir tyrimo sąveika.

Mokslinis tyrimas. Remiantis teorine analize buvo apibrėžiamas konceptualus tyrimo pagrindas, suformuluojamas tyrimo klausimas, numatomos duomenų rinkimo procedūros. Atliekant mokslinį tyrimą buvo suteikiama galimybė, atsižvelgiant į konkrečią mokymosi situaciją, atsirasti dėstytojų praktikų tyrėjų ir besimokančiųjų refleksijos erdvei.

Profesinės veiklos tyrimo patikimumo užtikrinimas. Veiklos tyrimo procedūra buvo atliekama remiantis C. M. Charles'o aprašytomis tyrimo metodikomis (Charles, 1999). Patikimumas buvo laiduojamas sistemingai aptariant veiklą – tokiu būdu buvo sujungiami visų projekto dalyvių įvertinimai, išryškina mi besimokančiųjų pasiekimai ir įvertinamos pokyčių formavimo tendencijos (Elliott, 1992). Šiam tikslui pasiekti buvo sukurtas elektroninis besimokančiųjų ir dėstytojų refleksijų dienoraštis. Duomenų rinkimo ir analizės patikimumas buvo garantuojamas laikantis turinio (*content*) analizei keliamų reikalavimų (Strauss, Corbin, 2001; Šaparnis, Merkys, 2000). Tyrimo duomenys apdorojami pagal iš anksto numatytą teorinį modelį, paliekant galimybę taip pat įtraukti kitus, iš anksto nenumatytus tyrimo aspektus.

Veiklos tyrimui atlikti pasirinkti šie mokslinio tyrimo metodai:

- laisvo kokybinio stebėjimo metodas (fiksuoja mokymosi ir studentų refleksija);
- kūrybinės raiškos produktų (mokymosi situacijų aprašų) analizė.

Tyrimo dalyvavo 24 Pedagogikos studijų studentai, kurie atstovavo skirtingoms mokslo disciplinoms: anglų kalbos, dailės, etikos, gamtos ir žmogaus,

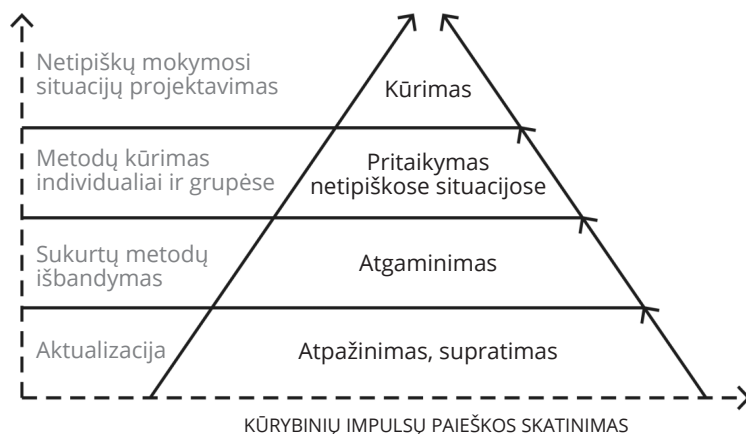
geografijos, matematikos, lietuvių ir vokiečių kalbų, chemijos. Kursą dėstė dėstytojos, pasirinkusios dvi skirtingas pozicijas: teorinę ir praktinę. Praktinei pozicijai atstovavo dėstytoja, ketverius metus dirbanti mokykloje, prieš trejus metus įgijusi mokytojo kvalifikaciją.

Tyrimo metu buvo analizuojamos 6 mokymosi situacijos ir 22 mokymosi situacijų aprašai (sumodeliuotos kūrybiškos mokymosi situacijos aprašai, kurių vidutinė apimtis – 1 p.) Aprašai analizuoti trimis aspektais: studijuojančiųjų gebėjimu priimti duotą atsitiktinį indėlį kaip idėją kurti mokymosi situaciją, pateiktos idėjos turinio, numatomų taikyti mokymosi metodų aspektu, sąsajų su kurso medžiaga aspektu. Pagal sukurtą duomenų analizės formą mokymosi situacijų aprašų analizę atliko dvi tyrėjos.

MOKYMO(SI) PROCESO APRAŠYMAS

Mokymo(si) procesas Bendrosios didaktikos kurse buvo analizuojamas kaip nuoseklus judėjimas V. P. Bepalko tikslų taksonomijos pakopomis. Kiekviena pakopa remiasi į žemesniąją ir pažintinį funkcionavimą pakelia į aukštesnįjį kūrybiškumo lygmenį. Kiekviename etape numatomos skirtingos andragoginės priemonės, stimuliuojančios besimokančiojo veiklą skirtinguose mokymo(si) proceso etapuose (žr. 2 pav.):

- kurso turinio aktualizacijos etapas;
- sukurtų metodų / veiklos būdų išbandymo etapas;
- metodų kūrimo grupėse ir individualiai etapas;
- netipišκών situacijų projektavimo etapas.

2 pav. Mokymo(si) proceso etapų sąsajos su skirtingais mokymosi tikslais

Svarbu pabrėžti, kad viso mokymo(si) proceso metu atkreipiamas besimokančiųjų dėmesys į impulsų kūrybiškai mokyti(s) paiešką aplinkoje, kitose mokslo srityse, mene, socialiniuose tinkluose, kelionėse ir kitur.

STUDIJŲ TURINIO AKTUALIZACIJOS ETAPAI

Pirmas etapas. Remiantis atvejų analizės metodu „gyvai“ papasakojama autentiška mokykloje pradedančio dirbti mokytojo, šiuo atveju didaktikos kurso dėstytojos, patirtis. (Su kokiais iššūkiais susiduriama pradedant dirbti mokykloje? Kaip įveikti iškilusias kliūtis? Kaip jaučiasi mokytojas, pradedantis dirbti mokykloje? Kodėl svarbu veikti kūrybiškai?) Taikant šį metodą buvo galima apsibrėžti didaktikos tyrimų lauką ir, pateikiant realius pavyzdžius, jį aktualizuoti. Daug mokydamasis mokytojas patiria nepasitenkinimą, kai bando suprasti pedagogines filosofijas lankydamas universiteto pedagogikos seminarus. Tokios filosofijos sunkiai siejasi su tiesiogine mokymo patirtimi. Net ir geriausios pedagoginės filosofijos pradedamos nuo teorinių nuostatų, susijusių su mokymu, o ne su gyvenamuoju pasauliu. Juk pasaulis susideda ne iš to, ką aš galvoju, bet iš to, kaip aš gyvenu (Mickūnas, 2014). Ypač aktuali tampa realios praktikos, kaip esamo ir būsimo profesinio ar asmeninio veikimo lauko, analizė. Nagrinėjami realūs konkrečios tikrovės atvejai, situacijos, kurios vėliau gali būti paverčiamos elgesio modeliais, sektiniais pavyzdžiais.

Be to, taikant atvejų analizės metodą sudaromos palankios sąlygos atliepti kiekvieno besimokančiojo poreikius, užtikrinti teorijos ir praktikos dermę, o patį mokymą(si) padaryti prasmingą.

Antras etapas. Jame išbandomi kūrybiški metodai, įvairūs žaidimai, nestandartinių situacijų sprendimai. Pagrindiniai etapo klausimai ir užduotys:

- Kaip aktualizuoti mokomąją medžiagą, t. y. kaip ją susieti su jau turima patirtimi?
- Kaip tekstui pritaikyti žaidimą ar kitą aktyvią veiklą? Kaip sukurti žaidimą?

Šiame etape išryškinama žaidimų, dinamiškų užduočių svarba. Žaidimas šiuo atveju suprantamas filosofine, kultūrine ir edukacine prasme. Jis, mokslininkų nuomone, visada išreiškia vaiko socialinio, kultūrinio gyvenimo filosofiją „čia ir dabar“, o ne tik gyvenimo vizijas ateičiai (Juodaitytė ir kt., 2015). Šiame etape buvo atliktos užduotys „Pasižiūrėk pro klasės langą“, „Aš esu filosofas“, taip pat studentai taikė šešių kepurų metodą, analizavo egzistencializmo sąvokos raišką fotografijoje, muzikoje, literatūroje. Pateikiamas užduoties „Pasižiūrėk pro klasės langą“ pavyzdys.

Užduoties „Pasižiūrėk pro klasės langą“ aprašas

- Pažvelkite pro savo klasės langą. Detaliai aprašykite tai, ką pamatėte, pajutote, išvelgėte.
- Kaip tai, ką pamatėte, išvelgėte, galėtų būti panaudojama Jūsų pamokoje? Galbūt tai gali paskatinti užsiimti nauja veikla, analizuoti situaciją klasėje ar tobulinti patį pamokos turinį. Neatmeskite ir paties stebėjimo proceso.

Svarbu pabrėžti, kad antrame etape gilinamasi ir į teorines žinias, kurios pateikiamos praktinių užduočių kontekste.

Trečiame etape studentai, dirbdami grupėse ir individualiai, kuria savo metodus, analizuoja kūrybiškumo galimybes, klausia, kaip žinias apie jų dėstomą dalyką mokiniams perteikti aktualiai, pasitelkus įdomius pavyzdžius ar nestandartines pamokos formas. Kiekvienas įgudęs mokytojas gerai žino, kad specifinių disciplinų kalbos nesuprastų nei jis, nei mokiniai, jei ji nebūtų „išversta“ į kasdienio pasaulio kalbą (Mickūnas, 2014). Studentams buvo įdomu išbandyti jų pačių sukurtus metodus, mokymosi situacijas. Pateikiamas studentų sukurtas metodas „Apibūdink meno kūrinį“, kurį tinka taikyti per dailės, filosofijos, etikos, įvairių kalbų pamokas.

Metodo „Apibūdink meno kūrinį“ aprašas

Mokiniai susiskirto po du, vienas sėdi atsisukęs į ekraną, o kitas – nususukęs nuo ekrano. Ekranе rodomi įvairūs meno kūriniai. Ekraną matantis mokinys turi apibūdinti meno kūrinį jo nematančiam. Meno kūrinio nematantis žmogus klausosi ir pagal girdimą pasakojimą piešia paveikslą. Baigus apibūdinti, palyginamas tikrasis meno kūrinys ir jo „kopija“.

Ketvirtame – paskutiniame – etape pateikiama naujumą skatinanti kūrybinė užduotis. Studentų prašoma apsvarstyti ir pateikti idėją, kilusią pažvelgus pro langą: kaip jie galėtų kūrybiškai pravesti savo dėstomo dalyko pamoką „Lietus“, nepriklausomai nuo dėstomo dalyko ir mokinių amžiaus. Atliekant užduotį buvo parengti 22 mokymo(si) situacijų aprašai, iš kurių penki buvo anglų ir vokiečių kalbos, keturi – dailės, du – muzikos, du – biologijos ir po vieną gamtos ir žmogaus, informacinių technologijų, matematikos, istorijos, geografijos, etikos, lietuvių kalbos, chemijos dalykų mokymo(si) situacijų aprašai. Viename apraše dalykas nebuvo įvardytas. Studentų parengti mokymosi situacijų aprašai straipsnyje pristatomi dviem aspektais: studijuojančiųjų gebėjimu priimti duotą atsitiktinę temą kaip idėją kurti mokymosi situaciją ir pateiktos idėjos turinio aspektu.

PEDAGOGIKOS PROGRAMOS STUDENTŲ KŪRYBINIŲ DARBŲ ANALIZĖS REZULTATAI

Visi tyrime dalyvavę Pedagogikos programos studentai gebėjo sukurti ir pateikti savo mokomojo dalyko projekto aprašą tema „Lietus“. Lietaus tematika buvo pasirinkta kaip idėja, skatinanti į mokymo(si) situaciją pažvelgti kūrybiškai, t. y. kaip į pasiūlymą, kaip į dar vieną būdą naujoms idėjoms generuoti. Mokymo(si) situacijų aprašuose išryškėjo trys pagrindinės idėjos, atspindinčios lietaus tematikos taikymo galimybes:

- Lietaus kaip reiškinio analizė įvairiomis formomis ir būdais (dominuoja lietus kaip reiškinys).
- Atskirų mokomųjų dalykų turinio perteikimas pasitelkiant lietaus tematiką (dominuoja mokomojo dalyko turinys).
- Kūrybinės raiškos skatinimas pasitelkiant lietaus tematiką.

Mokymo(si) situacijų aprašuose, kuriuose atsispindėjo lietaus kaip reiškinio analizė, dominavo įvairiapusiško supažindinimo su lietuimi idėja: įvairiais būdais buvo tyrinėjamos, stebimos ir aprašomos lietaus apraiškos (1 lentelė). Lietus – centrinė idėjos ašis, tai nepriklauso nuo dėstymo dalyko ar pamokos tipo.

1 lentelė. Mokymo(si) situacijos, kuriose dominuoja lietaus kaip reiškinio tematika

Mokymo(si) situacijos idėja	Pavyzdžiai (citatoms iš aprašų)
Lietaus formų įvairovės (dulksna, liūtis ir pan.) atspindėjimas sąsajose su žmogaus gyvenimo patirtimi	<i>Kaip jaučiame lietų kaip fizikinį reiškinį ir įvairias lietaus įmanomas atmainas kaip kruša, lietus su ledukais, sniegas, dulksna, audros lietus, liūtis. Kaip jaučiamės patirdami šias lietaus apraiškas? Mintis reiškiamė anglų kalba.</i>
Supažindinimas su lietuimi per skirtingus pojūčius (klausa, regą, kvapą, lytėjimą ir skonį)	<p>Uoslė. <i>Į skirtingas stiklines įpilama geriamojo vandens, lietaus vandens, vandens su ištirpintu vitaminu C, vandens su valgomaisiais dažais. Vaikai turi atpažinti, kurioje stiklinėje yra lietaus vanduo.</i></p> <p>Rega. <i>Per mikroskopą žiūrima į distiliuoto ir lietaus vandens lašelius. Aptariami skirtumai.</i></p> <p>Skonis. <i>Vaikams iš pipetės duodama po lašelį paragauti pirmoje užduotyje aprašytų skysčių. Jie turi atpažinti, kuris lašelis yra lietaus vanduo.</i></p> <p>Klausia. <i>Leidžiamas upelio tekėjimo, šaltinio čiurlenimo, krioklio ir lietaus garsai. Vaikai turi atpažinti, kuris iš jų yra lietaus garsas.</i></p> <p>Lytėjimas. <i>Vaikams ant delnų užlašinama pirmoje užduotyje naudoti skysčiai. Jie turi įvardyti skirtumus.</i></p> <p><i>Klausomasi skirtingų lietaus garsų (lašnoja, lyja, stipriai lyja, kyla audra).</i></p>

Lietaus atspindžių ieškojimas fotografijose ir kituose vizualiuosiuose menuose	<i>Analizuojami fotografiniai ir kituose vizualiuosiuose menuose atspindintys lietaus vaizdai, jų nuotaikos lyginamos su kitais gamtos reiškiniais, siekiant atrasti ir panaudoti tinkamą spalvinę, kompozicinę ir grafinę raiškas.</i>
Gamtos stebėjimas ir įvairių vandens formų fiksavimas gamtoje	<i>Prieš pamoką mokinių paprašoma stebėti gamtą ir užfiksuoti įvairias vandens formas (rasą, rūką, ledą, liety, snaiges). Atėjus „Lietaus“ pamokai, aptariama, kokias vandens formas jie atpažino, pamatė.</i>
Eksperimentavimas	<i>Į maišelį įpilama lietaus vandens ir sandariai uždarius prikljuojama prie lango. Šviečiant saulei susidaro kondensatas, kurio pagrindu galima išsamiau paaiškinti, kaip susidaro lietus. I dėja: pristatyti vandens apytakos ratą, vandens reikalingumą augalams perteikti eksperimento būdu (vieną augalą laistant, kitą ne / laistant skirtingu vandeniu / laistant vandeniu su trąšomis ir be). Stebėti augalus per mikroskopą, analizuoti pokytį.</i>
Lietus kaip specifinė aplinkos kūrimo priemonė, keičianti žmogaus veiklos pobūdį	<i>Susiskirstoma grupėmis, mokiniai galvoja kuo daugiau skirtingų veiklų, ką galima veikti lyjant (aktyvios veiklos, raminančios veiklos ir pan.). Sudaromas bendras veiklų, kurios labiausiai visiems patiko, sąrašas.</i>

Iš pirmos lentelės matyti, kad supažindinimo su lietumi kaip reiškinium mokymosi situacijose atsispindi skirtingos prieigos ir būdai: lietus tyrinėjamas pasitelkiant skirtingus pojūčius, stebint natūralius gamtos reiškinius, eksperimentuojant, lietaus atspindžių ieškoma vizualių menų sąsajose su svarbiausiais žmogaus gyvenimo epizodais ir veikla.

Antroje lentelėje pateikiamos mokymo(si) situacijų idėjos, kuriose lietaus tematika tampa priemone ir galimybe atskleisti skirtingų mokomųjų dalykų turinį.

2 lentelė. Mokymo(si) situacijos, kuriose perteikiamas atskirų mokomųjų dalykų turinys

Mokymo(si) situacijos idėja	Pavyzdžiai (citasos iš aprašų)
Sąsajos su užduoties tematika	<i>Parengti plakatą ar lankstinuką šokių festivaliui „Šokis lietuje“. Ši užduotis būtų leidybos / maketavimo kurso apibendrinamoji užduotis. Mokiniai turėtų pasirinkti tinkamą maketavimo programą. Kaip skaičiais galima pavaizduoti liety? Pagal funkcijas mokiniai nubraižo grafiką. Vėliau skiriama keletas minučių porose padiskutuoti, ar skiriasi lietus Vilniuje ir Niujorke? Užduotis: pateikiami penki miestai ir penkios lietaus nuotraukos, mokiniai turi individualiai susieti lietaus nuotrauką ir miesto pavadinimą.</i>
Istorijos turinio perteikimas	<i>Mokiniai per istorijos epizodus nagrinėja, kokią naudą ir žalą duoda lietus (žemdirbystė – drėkinimo sistemos, augalininkystė, maistas ir t. t.).</i>

Geografijos turinio perteikimas	<i>Idėja – pristatyti lietaus ir klimato kaitos reiškinių procesus pasaulio regionuose.</i>
Anglų kalbos turinio perteikimas	<i>Prielinksnių mokymasis lietaus tema. Pavyzdžiui, lietaus lašelis ant dėžės, prie dėžės, už dėžės ir t. t. Būdvardžio laipsniavimo mokymasis lietaus tema. Mokiniai dirba grupėse ir galvoja kuo daugiau būdvardžių, tinkamų apibūdinti lietaus reiškinį. Žodyno mokymasis: būdvardžiai, reprezentuojantys lietu, su lietuimi susijusios emocijos, jausmai. Mokytoja parodo mokiniams realius, su lietuimi susijusius daiktus (lietsargis, auliniai, lietpaltis, vanduo). Mokiniai susipažįsta su naujais žodžiais apie orą: rūkas, sniegas, pūga, lietus ir t. t. Užduotis: susieti naujus žodžius su paveikslėliais.</i>
Mokymo(si) metodų ir būdų paieška	<i>Inscenizuotas orų prognozės pristatymas. Įvadu – dainos apie lietu klausymas. Filmuko apie lietu peržiūra.</i>

Trečioje lentelėje išryškėja kūrybinė raiška remiantis lietaus idėja. Lietus tampa stimulu savitai kūrybinei raiškai, panaudojant jo garso ritmą, vaizdą, nuotaiką ar būseną.

3 lentelė. Mokymo(si) situacijos, kuriose lietus tampa stimulu kūrybinei raiškai

Mokymo(si) situacijos idėja	Pavyzdžiai (citasos iš aprašų)
Garsinės išraiškos skatinimas	<i>Kaip pavaizduoti lietu? Naudojantis balsu, gestais ar daiktais pavaizduojamas lietus, tai atlieka visi kartu ir sukuria muziką. Mokiniai gauna skirtingus simbolius ir jų reikšmes (spragsėti, šnypšti, trepsėti kojomis) klausydamiesi programinio kūrinio. Pamokos idėja: išmokyti mokinį groti „staccato“ štrichu. Šis terminas vartojamas perteikti grojimą nejungiant garso, imituojant trumpą, atšokantį nuo klaviatūros garsą. Mokiniui parodomas 5 garsų junginys, paprašant skambinti „staccato“ ir imituoti lietaus garsą, beldžiantį į stogą. Tokiu būdu sukuriamas sąsaja tarp „staccato“ ir lietaus garso, tai padės suvokti šį skambinimo būdą.</i>
Vizualinės išraiškos skatinimas	<i>Mokiniai sustoja ratu, kiekvienas turi savo lapą ir piešimo priemonę. Jų paprašoma nupiešti iš kairės stovintį klasioką, stovintį lietuje. Pamokos tema: lietus, lietus per spalvas. Nupiešti lietu panaudojant emocinę išraišką (darbas grupėse arba individualiai). Kartojimo užduotis: prisimenamas spalvų ratas, šiltos ir šaltos spalvos, naudojant vaizdinę medžiagą, klausantis skirtingos lietaus „muzikos“ pavyzdžių. Mokiniai siunčia per rankas didelį gipsinį kiaušinį ir kuria istoriją „Dulkėtas kiaušinis laukia lietaus“. Minčių lietaus metodas. Mokiniai piešia pasitelkdami vaizduotę.</i>

Pedagogikos programos studentų aprašuose išryškėjusios tendencijos rodo, kad tyrimo dalyviai gebėjo kūrybiškai pažvelgti į lietaus tematiką kaip į pasiūlymą ar dar vieną būdą kurti mokymosi situacijas. Ši idėja studentų buvo panaudota kaip „atsitiktinis indėlis“ generuoti naujas galimybes.

IŠVADOS

1. Mokytojo kaip kūrėjo ugdymas šiuolaikinėje mokykloje aktualizuojamas švietimo strateginiuose dokumentuose. 2013 m. LR Seimo priimtose Lietuvos valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos nuostatose akcentuojamas kūrybiškumo, išradingumo, sėkmingo idėjų įgyvendinimo, kontekstualumo taikymas mokymo(si) procese, kurį šiandieniam ugdymo procese siekiama grįsti patirtimi, eksperimentais, interaktyviosiomis užduotimis, žaidimais, „ugdymasis“ pristatomas kaip pagrįstas dialogu ir tyrinėjimais. Toks vaizdinys tampa iššūkiu būsimųjų mokytojų rengėjams ir kelia aukščiausius mokymo(si) proceso organizavimo reikalavimus.
2. Bendrosios didaktikos kurso metu modeliuojant ir organizuojant mokymo(si) procesą remiantis V. P. Bospalko tikslų taksonomija sukuriama prielaidos sąmoningai mokytojo profesinei kūrybinei raiškai: nuo kurso turinio aktualizacijos, sukurtų metodų išbandymo ir jų kūrimo individualiai ir grupėse nuosekliai pereinama prie netipišκών mokymosi veiklos situacijų kūrimo. Mokytojas kaip kūrėjas ugdomas pamažu atkreipiant dėmesį į aplinką ir ugdant jo jutiminį jautrumą.
3. Bendrosios didaktikos kurso metu organizuojant mokymo(si) procesą realizuojamos trys skirtingos funkcijos atliepančios veiklos. Andragoginė veikla atspindi praktinių mokymo(si) situacijų kūrimo veiklas; tyriminė apibrėžia mokymosi stebėsenos ir pokyčio fiksavimo galimybes, o formuojant pokytį taikomos papildomos mokymo(si) veiklos priemonės. Šios priemonės susijusios su palankios mokyti aplinkos sukūrimu ir nuosekliu proceso modeliaivimu, kurį atlieka dvi dėstytojos, atstovaujančios skirtingoms pozicijoms (teorinei ir praktinei). Dviejų dėstytojų ryšys, patirtis ir komunikacija sukuria įvairiapusiškesnes turinio perteikimo galimybes.
4. Remiantis mokymo(si) situacijų aprašų analize galima teigti, kad buvo pasiektas kurso tikslas – pasirengti kūrybiškai veikti nenumatytose situacijose. Tyrimo dalyviai, nepriklausomai nuo dėstomo dalyko, į akimirkos inspiruotą atsitiktinę „Lietaus“ tematiką gebėjo pažvelgti kūrybiškai kaip į galimybę generuoti naujas idėjas organizuojant mokymo(si) procesą. Gebėjimas kurti

metodus, juos integruoti į mokymosi aplinką bei kurti autentiškas mokymosi situacijas yra glaudžiai susijęs su impulsų iš aplinkos panaudojimu generuojant naujas profesines idėjas.

LITERATŪRA

1. Bepalko, V. P. (1977). *Foundations of the theory of pedagogical systems*. Voronezh, Russia: Voronezh University Press.
2. Bruzgelevičienė, R. (2008). Ugdymo paradigmu kaitos permanentiškumo problema: teorija-praktinė veikla. *Mokytojų ugdymas*, 10, 74–90.
3. Charles, C. M. (1999). *Pedagoginio tyrimo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
4. Elliott, J. (1992). *Action Research for Education Change*. Philadelphia: Open University Press.
5. Josso, C. (1991). *Cheminer vers soi*. Lausanne: L'Age d'Homme.
6. Juodaitytė, A., Malinauskienė, D., Šiaučiulienė, R. (2015). Žaidimas kaip vaiko kūrybos ir gyvenimo filosofija. *Pedagogika*, 2 (118), 159–173.
7. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2015). *Geros mokyklos koncepcija*. Įsakymas Nr. V-1308, Vilnius. Prieiga internete: <http://www.nmva.smm.lt>.
9. *Lietuvos valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos nuostatos* (2013). Įsakymas Nr. XII-745. LR Seimas.
10. McAteer, M. (2013) *Action Research in Education*. Thousand Oaks (Calif.) [etc.]: Sage.
11. Merkys, G. (1999). Empirinė-analitinė paradigma ir šiuolaikinis socialinis tyrimas. *Filosofija, sociologija*, 3, 53–64.
12. Mickūnas, A. (2014). *Mokykla, mokytojai, mokiniai*. Vilnius: Versus aureus.
13. *Pedagogų rengimo reglamentas*. PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. gegužės 29 d. įsakymu Nr. V-501.
14. Strauss, A., Corbin, J. (2001). *Osnovy kačestvennogo issledovanija*. Pervod s angliskogo. Moskva: YPCC.
15. Šaparnis, G., Merkys, G. (2000). Kokybinių ir kiekybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu: hipotezė ir pirmieji žingsniai. *Socialiniai mokslai*, 2 (23), 43–55.
16. Šulcienė, L. (2010), *Filosofija ir filosofija. Mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.

DEVELOPING A TEACHER AS A CREATOR IN PEDAGOGICAL STUDIES

Asta Lapėnienė, Sigita Šilingaitė

Summary

The article observes the clear need of creative education addressed to educators in the context of today's education and the role of teacher – creator in the contemporary education system is being analysed. The article presents in detail the process of teacher – creator education in the classes of General didactics study programme in Pedagogy; describes the process of teaching activity organization of young educators in accordance with the taxonomy of learning goals by Bepalkas, V.P. that helps gradually to take different levels of knowledge: not only to absorb the information but also to be able to apply the learning to non-standard learning situations, to become teachers – creators themselves. Furthermore, the article introduces the research revealing the ability of the students to deal with non-standard learning tasks and the expression of creative thinking by creating and applying original educational activities in the process.

Keywords: teacher as a creator, creative education, pedagogy.